

Микола Сіробаба

ЛЮДИНА В ПОЕТИЧНОМУ СВІТІ РОСТИСЛАВА СЛОБОДЕНЮКА (на матеріалі збірки «Пора найкоротшої тіні»)

У статті зроблено спробу окреслити літературний портрет сучасного українського поета Р. Слободенюка крізь призму стосунків його ліричного «Я» зі світом. При цьому розкрито весь проблемно-тематичний спектр аналізованої збірки з одночасним корелюванням її змістового складника з думками схожої тематики, висловленими у творах інших письменників і мислителів.

Ключові слова: людина, світ, дійсність, тема, естетизація печалі.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний волинський поет Р. Слободенюк, попри поважний вік (1956 р. н.), вивірену в часі творчу біографію (перша збірка побачила світ 1993 р.) та членство в НСПУ, не входить до числа «розкручених» письменників. Не вдаючись до безпредметної розмови щодо причин такого стану речей, зазначимо, що наслідки цього негативні. Адже навіть наймаститіші митці можуть вважатися такими лишень за умов максимально повного висвітлення творчого контексту тієї доби, у якій вони живуть і працюють. Коли ж цього немає, виникають ситуації, подібні до тієї, що склалася, наприклад, довкола постаті С. Руданського. Будучи, м'яко кажучи, маловідомим у середовищі своїх сучасників, нині він належить до класиків української літератури, так само, як і А. Свидницький, автор першого в нашій епіці роману виховання, який за життя майже не друкувався.

Метою дослідження, таким чином, бачимо спробу окреслити літературний портрет Р. Слободенюка крізь призму стосунків зі світом ліричного героя (ліричного «Я», ліричного персонажа), його поезій, що в кінцевому підсумку, крім власне розширення означеного контексту, має посприяти ще й залученню до належного поцінування творчих напрацювань автора сучасниками – як науковцями, так і читацьким загалом. Площину «людина – світ» наразі обрано не випадково: тут ураховано й загальновідоме дефінування М. Горьким літератури як людинознавства, і те, що тема «Людина і світ» є однією з панівних у мистецтві, і той факт, що витлумачення саме цієї теми волинським поетом якнайкраще, на нашу думку, ілюструє його

вправність у царині «Ars poetica». Останнє й намагатимемося довести у нашому дослідженні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Якщо ж говорити конкретніше, маємо підкреслити, що тематична палітра розглядуваної збірки не обмежується зазначеною темою, однак вона тут відіграє роль провідної (центральної, стрижневої), якій підпорядковані (але не другорядні) такі, як «Людина і Бог», «Людина і природа», «Кохання» (чи, ширше кажучи «Любов і ненависть»), «Життя і смерть» (або, якщо конкретніше, «Швидкоплинність буття») тощо. Принагідно наголосимо, що в літературознавстві ці теми номінуються як вічні, тобто такі, якими людство переймається з давніх-давен, і які актуальні для кожної генерації суцільних на землі безвідносно до їх національної, соціальної, релігійної, статевої чи будь-якої іншої приналежності. Зрозуміло, що при цьому не заперечуються такі індивідуальні чинники, як національний колорит, мовні особливості, вияв любові до батьківщини, великої та (або) малої, до конкретної людини чи навіть явища, але подача їх має бути такою, щоб до них потяглося якнайширше коло реципієнтів. Власне кажучи, саме таке вміння, здатність оригінально висвітлити віками опрацьовувані теми, мотиви, ідеї, становить основу того, що називають мистецьким хистом. Р. Слободенюк таким хистом наділений, попри зауваги про те, що він поет «без літінституту, філфаку, без обтісувань у літстудіях». Розуміючи, що ні філфак, ні літінститут ні для кого не зайвий, усвідомлюємо також, що ні те, ні інше не свідчить про наявність обдарування. А Сенека, до слова, взагалі вважав, що «після того, як з'явилися люди вчені, нема більше гарних людей» [3, с. 110]. Солідаризуватися з цією думкою чи категорично її заперечувати, кожен, хто це прочитає, вирішить сам. Наразі ж наголосимо: поетом (хоч би як банально це звучало) треба народитися, і наш фігурант ним народився, тож цілком погоджуємося з продовженням наведених зауваг літературного редактора збірки, а саме з думкою про те, що «він (Р. Слободенюк. – М. С.) з'явився перед нами сформований, природний, справжній» [1, с. 3]. Бо тільки справжній поет здатен, углядівши в небі шуліку, спинитися «посеред справ і натовпу» й усвідомивши марнотність земних клопотів, той факт, що юрба розвіює гармонію, мов дим, а також те, що «як нас до земного не приковуй / щось в нас бунтує задля вищих сфер», констатувати:

*Той, хто літа – один на ціле небо,
І на землі, хто бачить це – один [4, с. 10].*

Вищі сфери тут жодним чином не пов'язані з витанням в емпіреях, оскільки шуліка в небі ширяє не для оздоби («у крил завжди є свій таємний чин»). Ці душевні імпульси, як бачиться, насамперед відбивають проблему творчої особистості в обширі взаємин між митцем і суспільством, які, за вкрай рідкісними винятками, не бувають ідилічними. Більш узагальнено це все та ж царина стосунків людини й світу зі вражаючим своєю парадоксальністю висновком:

*Погляну на цей світ – який же він красивий!
На дійсність подивлюсь – яка ж вона гірка... [4, с. 8].*

Парадоксальність, на нашу думку, полягає в тому, що й сприйняття індивідуумом світу, і сприйняття ним дійсності формується соціумом, тобто людьми, що його (індивідуума) оточують. Отож можемо говорити, що в нашому випадку маємо справу з доволі оригінальним світосприйняттям, особливо взявши до уваги те, що ліричне «Я» тут, на відміну від ліричного «Я» романтизму, прагне не втекти від дійсності (світу), яка його не влаштовує, а наблизитися до неї, бо «серцю все кортить дістати тумака». Навряд чи така поведінка якось допасовується до мазохізму, це радше має стосунок до ось цього афоризму В. Стуса з циклу «Рінь»: «Якщо болить серце – / тобі, друже, поталанило» [5, с. 34]. Поталанило, звичайно, не тому, що ти відчуваєш біль, а тому, що ти здатен відчувати, що ти не зачерствів, не збайдужів.

У цьому річищі не зайве згадати й французького філософа М. Монтеня, який ще наприкінці XVI ст. серед іншого розглядав проблему сприйняття людиною добра й зла, підкреслюючи: «Людей, як виголошує один давньогрецький вислів, мучать не самі речі, а уявлення, які вони створили собі про них» [3, с. 40]. Краще годі й сказати, та від цього не легше тому, хто, перебувши час, який «в брехні аж по осі загруз», мусить висновувати:

*Наші цінності світ перекроїв.
Нашу пам'ять вивітрює час.
Не бракує нам слави й героїв.
Нам бракує єдиного – нас [4, с. 19].*

Те, що героїв не бракує, справді не може втішати: якщо вони є, значить існує потреба в них. А думка, автором якої вважають Наполеона, звучить недвозначно: «Горе тій країні, яка потребує героїв».

Загалом таких творів, як щойно процитований, тобто історіософського характеру, чимало в доробку Р. Слободенюка. Найпоказовішою в цьому плані є невелика поема «Мала Клецька (на перехресті тисячоліть)», присвячена перебігу історії на теренах рідного села звідтоді, як «Час насвистував польський мотив» й до сьогодні, у якому й «Досі темряві в декілька вікон / Огризається Клецька Мала».

*Унаслідок того, що «жодне лихо села не минуло»,
Всім народ цей вклоняться мусив.
Чим було боронитись від зла,
Коли хрест з розіп'ятим Ісусом –
Вся надія і захист села [4, с. 73].*

Осмислення цих негараздів зрештою виливається в певну естетизацію печалі, що є лейтмотивом якщо не всієї збірки, то принаймні її лівової частки. У вірші «Скрикнуть птиці небесноголосі» печаль згадується в кожній з трьох строф. При цьому вона означається як світла й красива, хоча й «з гірчинкою від калин». Однак було б краще, якби птахи, що відлітають до вирію, забрали її із собою, віднесли до «далеких веселих країн», тим паче, що вона й сама не від того. Втім птахи відносять лише осінь, але ж нема такого лиха, щоб не вийшло на добро:

*Так нікому печаль не пасує,
Як землі, що обабіч Дніпра [4, с. 33].*

Тут, безсумнівно, наявна іронія, до того ж гірша за калину.

Мотив печалі фігурує й у творах, що представляють такий, зазвичай нейтральної тональності, тематичний вид лірики, як пейзажна. Це можна спостерегти в поезіях «Друже клене, це ж треба зуміть», «Балада про житнє поле», «Краю край», «Клен зриває золоті погони», а найвиразнішим є «Березовий сік». Попри те, що він, сік, сміється на сонці, глек «молитовно видзвонює», а мати-береза відпоює «озиму печаль» серця, головна думка міститься в запитанні «Чом же край мій зчорнів, як від спраги, / коли в нього є стільки беріз?» [4, с. 44]. У цьому місці можна було б згадати твір М. Некрасова «Поэт и гражданин», програмовий для радянських школярів, якби не його (твору) надмірна пафосність і, як виглядає на сьогодні, декларативність, тож звернімося до іншого російського класика С. Єсеніна, що у своїх стансах, хоча й не менш пафосно, але, так би мовити, ближче до

землі, між словами «стихи – не очень трудные дела» й «стишок писнуть, пожалуй, всякий может» формулює власне творче кредо:

*Но более всего
Любовь к родному краю
Меня томила,
Мучила и жгла [2, с. 214].*

Р. Слободенюк не вдається до пафосу, не каже читачеві, мовляв, дивись, як я люблю рідний край, але, читаючи написане ним, розумієш, що любов до батьківщини, тривога й біль за її долю, у нього справжні, без будь-якої гри на публіку.

Справжньою є й любов до жінки: порівнюючи кохану з річкою, нагадавши їй і собі, що «любов – не звичка», він згоден бути прикутим до весел, аби тільки вона (жінка-річка) вирувала, бігла й не зникла. У вірші «Шипшина» остання виступає як одягнута у вишукані шати пані, колюча, але така, що своєю красою забирає вічі, кожного може втішити і нікому не дається до рук. Звідси резюме:

Як справжності, шукаю колючки [4, с. 36].

Через сторінку натрапляємо на текст тієї ж тематики, з відкритою алюзією до чи не найвідомішого вислову Ф. Достоєвського й абсолютно свіжою думкою:

*Красу оберігає таємниця,
Аби краса весь світ могла спасти [4, с. 38].*

Водночас тут міститься й пояснення того, для чого саме красуні (красі) потрібні колючки, а також того, що справжня краса все ж не на подіумі.

Із усього сказаного вище неважко зрозуміти, що ліричне «Я», з яким тут контактуємо, не може не замислюватися над своїми (власне людини) стосунками з Богом. Найчастіше це стається тоді, коли відспівалися пісні, допито вино, погасли вогні (тобто, якщо прочитати алегорію, життєва снага йде на спад), коли здається, що всі покинули. Саме тоді й виявляється, що «Бог не полишив». Бог, який «пристрасті мільярдів» протиставляє свою «розхрестану любов», «прицвяховані долоні» якого «з любов'ю обнімають світ», Бог, що має на меті «світ над безоднею спинити». «А світ пручається... / – Пусти...». Умовиводом є риторичне запитання: «Чи ж ми такої жертви варті?» (див. [4, с. 50, 55, 60]).

Але ж не дарма кажуть, що ніщо не завершено, доки не завершено все («ще не все підкорила імла»), треба лишень, відкинувши «зневіру і сумніви», усвідомити:

Шлях до Бога лежить через себе.

Шлях до себе ми ще не пройшли [4, с. 78].

М. Монтень, якого ми вже згадували, виголошує: «Хто вчить людей помирати, той вчить їх жити» [3, с. 73]. Можна сказати, що ці слова є відлунням християнської етики, яка розрізняє смерть гідну і смерть ганебну, вчить людину жити так, щоб померти достойно, саме це, у кінцевому підсумку, визначаючи як сенс земного буття. Говоримо це до того, що теми «Людина і Бог» та «Життя і смерть», безвідносно до того, яка з них сформульована раніше, в'яжуться між собою якнайтісніше. У нашому випадку це також спостерігається. І якщо з життям, через те, що дійсність надто гірка, не все гаразд (сум, печаль, важкі думки, тривога), то смерть, тобто її осмислення, аж таких емоцій не викликає. Вони поступаються місцем спокійним, урівноваженим, апробованим життєвим досвідом роздумам про те, наприклад, спасенним чи покараним є той, хто вижив на війні. Сенс земного існування людини («гріє вічність пальці задубілі / на тлінності моїй, як на вогні») з'ясовується за посередництва вільхи, яка, утнувши смертельний танець на власному пеньку, заплатить своїм життям, «щоб зимували ми в теплі» (див. [4, с. 14, 50]). А зрештою:

Бракує тих, що одійшли,

І тих шкода, що zostалися [4, с. 62].

Аналізуючи тексти, особливо віршовані, важко утриматися від зауважень про недоліки. У нашого автора їх майже немає (рими якісні, мова образна, думки небанальні), за винятком частого вживання ненормативних наголосів (що наразі можемо бачити на прикладі слова «зосталися» в останньому з процитованих рядків) і пониження коефіцієнта прозорості мови. І якщо на перше, тобто акцентну деформацію задля дотримання віршового розміру, літературознавство, де це явище називається поетичною вільністю (поетичною ліцензією), дивиться, образно кажучи, крізь пальці (бо фоніка не страждає), то друге вважається суттєвішим недоліком, утруднюючи читання й декламування, як ось тут: «Що часом й нам вже ніц не треба крім» («Як газда-серпень ниву свою вижне...»). У рядку, що містить 28 звуків,

голосних усього 10, а коефіцієнт прозорості української мови вимагає, щоб кількість голосних і приголосних звуків була приблизно однаковою. Якщо ж виділити частину верса «часом й нам вже» (яка, власне, і створює проблему), то тут коефіцієнт ще нижчий: 1/3. Втім указані недоліки не мають системного характеру, тож не псуують у цілому нашої високої оцінки проаналізованої збірки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи свої міркування, констатуємо, що стрижневою у збірці Р. Слободенюка «Пора найкоротшої тіні» є одна з вічних тем «Людина і світ», якій підпорядковано низку інших тем того ж рівня. При цьому підпорядковані теми не є другорядними. Ліричне «Я», опинившись у художньому світі, створеному митцем, переймається низкою проблем, що перед ним постають. Об'єктом осмислення є такі категорії, як світ, природа, Бог, життя, любов, смерть, дійсність, сенс буття, минуле. Світ бачиться красивим, а дійсність настільки некомфортною, що спонукає до певного рівня естетизації печалі. Однак невдоволеність дійсністю не призводить ні до героїзації минулого, ні до намагання втекти від світу, як це було свого часу запропоновано романтичним світоглядом, а навпаки – спонукає наблизитися до дійсності, яка дісталася від Бога. Герою Р. Слободенюка притаманний своєрідний світогляд і незалежний тип поведінки. Сказане дає змогу стверджувати, що перед нами самобутній і самодостатній поет.

Джерела та література

1. Бабій С. Слово редактора / Степан Бабій // Слободенюк Р. М. Пора найкоротшої тіні : вірші / Р. М. Слободенюк. – Рівне : Волинські обереги, 2014. – С. 3–4.
2. Есенин С. А. Избранные сочинения / С. А. Есенин ; сост., вступ. ст. и примеч. А. Козловского. – М. : Худож. лит., 1983. – 432 с.
3. Монтень М. Опыты. Избранные главы : пер. с фр. / Мишель Монтень. – М. : Правда, 1991. – 656 с.
4. Слободенюк Р. М. Пора найкоротшої тіні : вірші / Р. М. Слободенюк. – Рівне : Волинські обереги, 2014. – 84 с.
5. Стус В. Золотокоса красуня : вірші / Василь Стус ; упорядкув. Д. Стуса. – К. : Слово і час, 1992. – 48 с.

Сиробаба Николай. Человек в поэтическом мире Р. Слободенюка (на примере сборника «Пора кратчайшей тени»). Стаття являється попиткою очертити літературний портрет сучасного українського поета Р. Слободенюка сквозь призму отношений его лирического «Я» с миром. При этом раскрывается весь проблемно-тематический спектр анализируемого сборника с одновременным коррелированием его смысловой составляющей с высказыва-

нями сходной тематики, содержащимися в сочинениях других писателей и мыслителей от античности до новейших времён. В качестве объектов осмысления выступают такие категории, как мир, природа, действительность, Бог, жизнь, любовь, смерть, смысл бытия, прошлое. Анализ показал, что мир в глазах героя выглядит необычайно красивым, а действительность предстаёт настолько некомфортной, что склоняет его к определённого уровня эстетизации печали, однако побуждает к поступкам и действиям совершенно противоположным тем, к которым при аналогичных обстоятельствах прибегали носители романтического мировоззрения. В конечном итоге проделанная работа позволяет сделать выводы об уровне мастерства и самобытности автора, его творческом и жизненном кредо.

Ключевые слова: человек, мир, действительность, тема, эстетизация печали.

Sirobaba Mykola. The Man in the R. Slobodenyuk's Poetic World (on the Example of His Book "It's Time to Shortest Shadow"). The article is an attempt to outline the literary portrait of contemporary Ukrainian poet R.Slobodenyuk through the prism of relations of his lyrical "I" with the world. The entire range of problem-thematic spectrum of analyzed book are researched with its semantic component correlated with the statements of similar subjects contained in the works of other writers and thinkers from antiquity to recent times. As objects of understanding are such categories as world, nature, reality, God, life, love, death, the meaning of being, the past. The analysis showed that the world in the lyric hero's eyes looks extremely beautiful, but the reality appears so uncomfortable that declines to a certain level of aesthetization of sadness, but it encourages totally opposite deeds and actions to those which resorted by carriers of romantic outlook under similar circumstances. Ultimately, the done work allows to draw conclusions about the level of skill and originality of the author's life and his creative credo.

Key words: man, world, reality, theme, aesthetization of sadness.

УДК 821.161.2.09

Вікторія Сірук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ВИКЛАДУ В МАЛІЙ ПРОЗІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА А. КРИМСЬКОГО

У статті розглянуто функціонально-викладовий аспект окремих оповідань Лесі Українки та А. Кримського. Письменники шукали відповідну до змісту форму художньої оповіді, що є, власне, способом організації та існування тексту, засобом подачі змісту. У творах митців найпомітнішою була поступова еволюція викладу від суцільної заангажованості автора в розвиток подій до його абсо-